

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-49>

УДК 658.2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

ANALYSIS OF THE FINANCIAL CONDITION AS AN EFFECTIVE TOOL FOR MANAGING THE FINANCIAL ACTIVITIES OF ENTERPRISES DURING WAR

Марусяк Наталія Леонідівнакандидат економічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4427-2238>**Marusiak Nataliia**

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

У статті розглянуто аналіз фінансового стану як ефективний інструмент управління фінансовою діяльністю підприємств під час війни. Визначено основну мету та ключові завдання аналізу фінансового стану підприємства. Зазначено, що для функціонування підприємства в сучасних умовах невизначеності фінансовий менеджмент має об'єктивно оцінювати фінансовий стан свого підприємства та його потенційних контрагентів, а також аналізувати вплив змін зовнішнього середовища на діяльність підприємства. Встановлено, що аналіз фінансового стану у воєнний період включає додаткові аспекти, які необхідно враховувати. Акцентовано увагу на тому, що поряд із традиційними завданнями аналізу фінансового стану підприємства слід приділяти значну увагу аналізу ризиків та антикризовому плануванню, оцінці ліквідності та фінансової стійкості, доступу до фінансування та ефективності операційної діяльності.

Ключові слова: фінансовий аналіз, фінансовий стан, фінансова діяльність, аналіз фінансового стану, підприємства.

The article is devoted to the analysis of the financial condition as an effective tool for managing the financial activities of enterprises during the war. Approaches to the interpretation of the concept of the financial condition of an enterprise as a key characteristic of the effectiveness of its activities are considered. Attention is paid to the need for regular assessment of the financial condition, which plays an important role in the financial management of enterprises. The main goal and key tasks of the analysis of the financial condition of an enterprise are determined. It is noted that in order to ensure the survival of an enterprise in modern conditions of uncertainty, financial management must first of all be able to objectively assess the financial condition of its enterprise and its potential counterparties, as well as analyze the impact of changes in the external environment on the activities of the enterprise. It is established that, taking into account such factors of the functioning of enterprises as increased volatility of the economic environment, destruction or damage to assets, limited access to external financing, changes in demand and supply, high inflation, devaluation of the national currency, the analysis of the financial condition during the war period has its own specific features. It includes additional aspects that must be taken into account. It is emphasized that, along with the traditional tasks of analyzing the financial condition of an enterprise, significant attention should be paid to risk analysis and anti-crisis planning, assessing liquidity and financial stability, access to financing and the effectiveness of operating activities. It is determined that conducting an analysis in these areas allows the enterprise to reduce the negative consequences of crisis situations, ensure solvency, financial stability, determine anti-crisis measures and directions for further development. It is noted that systematic monitoring of the financial condition of enterprises, digitalization of financial analysis processes taking into account modern challenges contribute to increasing the efficiency of financial activities due to objective assessment, the possibility of financial planning and timely implementation of preventive measures, which ensures long-term stability and development of enterprises in an unstable market environment.

Keywords: financial analysis, financial condition, financial activity, financial condition analysis, enterprises.

Постановка проблеми. Фінансовий стан підприємства є ключовим чинником його фінансової стійкості та здатності до розвитку. Під час війни підприємства стикаються з новими викликами, зокрема знищенням активів, розривом логістичних ланцюгів, обмеженим доступом до фінансових ресурсів та зростанням ризиків неплатоспроможності. В умовах нестабільної економічної ситуації та постійних змін у фінансовому середовищі ефективний аналіз фінансового стану набуває особливого значення як інструмент управління фінансовою діяльністю підприємств.

Відсутність належного контролю за фінансовими показниками може призвести до зниження прибутковості, втрати ліквідності та навіть банкрутства підприємства. Тому аналіз фінансового стану є критично важливим для ухвалення управлінських рішень, спрямованих на адаптацію до кризових умов, збереження фінансової стабільності та подальший розвиток підприємств. Отже, актуальність дослідження аналізу фінансового стану зумовлена необхідністю забезпечення відновлення економічного розвитку підприємств у сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань, пов'язаних із аналізом фінансового стану підприємства присвячено праці багатьох вітчизняних науковців, зокрема Базилінської О. Я., Білик М. Д., Загурського О. М., Костирко Р. О., Крамаренко Г. О., Терещенко О. М., Тютюнника Ю. М., Черепа А. В., Шеремета В. В. та інших. Зокрема, Яцук О. О., Захарова Н. Ю. акцентували увагу на сутності фінансового стану підприємства та методиці його оцінки [1]. Лісничук О., Шпаковська О. виокремили основні підходи щодо аналізу фінансового стану підприємства та визначили напрями підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства [2]. Крім того, дослідження Проскуріною Н. М., Гнідкової А. В. стосувалися використання аналізу фінансового стану та фінансових результатів підприємства як інструменту оцінки ефективності його діяльності [3]. Аналіз економічної літератури свідчить про значні доробки у сфері аналізу фінансового стану підприємств. Водночас слід зазначити, що проблема пошуку нових шляхів удосконалення фінансової діяльності підприємства в умовах воєнного часу потребує подальшого науково-практичного дослідження. Значною мірою це зумовлено тим, що важливими аспектами фінансового управління стають антикризове фінансове плану-

вання, управління ризиками та відновлення фінансової стійкості. Тому адаптація аналізу фінансового стану до нових реалій підвищить ефективність управління фінансовою діяльністю підприємств в умовах війни.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є дослідження аналізу фінансового стану як ефективного інструменту фінансової діяльності підприємств в умовах війни та розробка рекомендацій щодо його використання для забезпечення фінансової стійкості й адаптації підприємств до кризових умов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий стан є ключовим показником ефективності діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. Він відображає рівень забезпечення фінансовими ресурсами, раціональність їх розподілу та ефективність використання. Крім того, фінансовий стан визначає здатність підприємства вести господарську діяльність у мінливих внутрішніх і зовнішніх умовах.

В економічній літературі існують різні підходи до визначення сутності фінансового стану. Так, Ситник Н. С., Смолінська С. Д., Ясіновська І. Ф. під фінансовим станом підприємства розуміють «ступінь забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами для здійснення ефективної господарської діяльності, а також своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями» [4].

Як зазначає Поддєрьогін А. М. «фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів» [5].

Фінансовий стан підприємства визначається результатами його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Усі ці аспекти справляють безпосередній вплив на його фінансову стабільність. Насамперед, позитивного ефекту на фінансовий стан можна досягти за умови безперебійного випуску та реалізації якісної продукції.

Зазвичай, чим більший обсяг виробництва та реалізації товарів, робіт, послуг і нижча їх собівартість, тим вищий рівень прибутковості підприємства, що сприяє покращенню його фінансового стану. Перебої у виробничих процесах, зниження якості продукції та труднощі з її реалізацією, що є характерним

для умов функціонування підприємств під час війни, зменшують грошові надходження на рахунки підприємства, що, своєю чергою, погіршує його платоспроможність та фінансову стійкість.

При цьому спостерігається і зворотний зв'язок: нестача фінансових ресурсів може викликати труднощі із забезпеченням матеріальними ресурсами, що, у свою чергу, негативно позначається на безперервності операційного процесу.

Фінансова діяльність підприємства зосереджена на забезпеченні стабільного надходження та раціонального використання фінансових ресурсів. Вона відповідає за дотримання фінансової дисципліни, ефективного управління власними та залученими коштами, а також підтримання фінансової стійкості для забезпечення безперервного функціонування підприємства. Саме це зумовлює необхідність регулярного оцінювання фінансового стану, що відіграє ключову роль у фінансовому управлінні підприємств.

Аналіз фінансового стану підприємства – це всебічне вивчення його фінансової діяльності на основі відповідних джерел інформації. Він передбачає аналіз впливу різних факторів, ідентифікацію причин та резервів, оцінку ефективності функціонування, порівняння доходів із витратами, а також узагальнення висновків і розробку заходів для усунення недоліків та підвищення фінансової стійкості. «На сьогодні за сучасних умов аналіз фінансового стану став одним з основних інструментів управління фінансовою діяльністю будь-якого підприємства» [6].

Фінансовий стан – це одна з найважливіших характеристик діяльності кожного підприємства, яка визначається величиною, складом і структурою його активів, власного капіталу та зобов'язань. Взаємозв'язок цих елементів впливає на рівень фінансової стійкості, здатність своєчасно виконувати зобов'язання та ефективність використання економічного потенціалу підприємства.

Мета аналізу фінансового стану підприємства в системі управління фінансовою діяльністю полягає у розробці та впровадженні заходів, спрямованих на забезпечення його платоспроможності, належного рівня фінансової стійкості та ділової активності підприємства. Крім того, аналіз дає змогу оцінити спроможність підприємства продовжувати свою господарську діяльність, можливості подальшого розвитку, підвищення прибутковості та нарощення виробничого потенціалу.

Ключові завдання аналізу фінансового стану підприємства включають:

- ідентифікацію фінансового стану підприємства та аналіз причин його змін у динаміці та порівнянні з іншими підприємствами;
- визначення основних чинників, як об'єктивних, так і суб'єктивних, що вплинули на зміни фінансового стану, а також їхнього впливу на фінансові результати діяльності підприємства;
- перевірку дотримання фінансової, платіжної та кредитної дисципліни;
- виявлення можливих резервів для покращення фінансового стану, підвищення рівня прибутковості та розробку заходів щодо ефективного використання виявлених можливостей;
- прогнозування основних напрямів розвитку фінансового стану підприємства.

Як зазначають науковці, «для формування уявлення про фінансовий стан підприємства доцільно проводити: горизонтальний та вертикальний аналіз активів підприємства та джерел його формування; аналізувати показники ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності; вивчати особливості формування доходів, витрат та фінансових результатів в процесі операційної фінансової та інвестиційної діяльності» [7].

Щоб забезпечити виживання підприємства в сучасних умовах невизначеності, фінансовому менеджменту потрібно насамперед вміти реально оцінювати фінансовий стан свого підприємства, його потенційних контрагентів, а також аналізувати вплив змін зовнішнього середовища на діяльність підприємства. Для цього необхідно володіти методикою фінансового аналізу; мати відповідне інформаційне та програмне забезпечення; кваліфікованих фінансистів, спроможних здійснювати всебічний об'єктивний аналіз фінансового стану підприємства та визначити тенденції його змін на практиці.

Руйнівні наслідки війни, негативні зміни у зовнішньому середовищі, нестабільність економіки, зміни законодавства, порушення логістичних зв'язків зумовили погіршення фінансового стану вітчизняних підприємств. Так, питома вага збиткових підприємств у перший рік повномасштабного вторгнення зросла до 33,9%. У 2023 р., внаслідок стабілізаційних заходів на державному рівні, міжнародної підтримки та адаптації самих підприємств частка збиткових підприємств зменшилася до 28,9%, такого рівня, який був і у 2020 р. Най-

більша частка збиткових підприємств спостерігається у зоні активних бойових дій, зокрема в Донецькій, Луганській та Херсонській області [8].

Аналіз фінансового стану у воєнний період має свої специфічні особливості, зокрема:

- підвищена волатильність економічного середовища – зміни в економіці відбуваються стрімко, що потребує регулярного оновлення даних та швидкого реагування на нові виклики;

- знищення або пошкодження активів – підприємства стикаються із фізичними втратами виробничих потужностей, складів, транспорту, що суттєво впливає на їх діяльність;

- обмежений доступ до зовнішнього фінансування – через нестабільність фінансового ринку залучення інвестицій, кредитів та інших фінансових ресурсів стає складнішим.

- зміна попиту та пропозиції – багато галузей зазнають змін у структурі споживання, що може впливати на рівень доходів підприємств та їхню фінансову стійкість;

- високий рівень інфляції та девальвації національної грошової одиниці – нестабільність національної валюти впливає на ціноутворення, витрати та прибутки підприємств.

Враховуючи нестабільність середовища функціонування підприємств аналіз їхнього фінансового стану підприємства під час війни має включати додаткові аспекти, які необхідно враховувати. Зокрема, оцінка ризиків та антикризове планування є ключовими складовими управління фінансовою діяльністю підприємства, особливо в умовах невизначеності та кризових ситуацій. Цей процес включає виявлення основних загроз, аналіз їх впливу на фінансовий стан підприємства та розробку стратегій щодо мінімізації негативних наслідків.

У сучасних умовах необхідна підвищена увага до аналізу ліквідності, що оцінює здатність підприємства своєчасно виконувати короткострокові зобов'язання та підтримувати фінансову рівновагу в умовах нестабільного середовища. Визначення ліквідних активів, розрахунок коефіцієнтів ліквідності, аналіз ліквідності балансу, оцінка факторів впливу на ліквідність допомагають виявити потенційні загрози неплатоспроможності та розробити заходи для підвищення ліквідності. Аналіз ліквідності є важливим інструментом фінансового управління в сучасних умовах, що дозволяє підприємству адаптуватися до змін у ринковому середовищі, уникати ризиків

неплатоспроможності та підтримувати стабільну господарську діяльність.

Аналіз фінансової стійкості в умовах війни є важливим інструментом для оцінки поточного фінансового стану підприємства та визначення шляхів його адаптації до негативних змін. Фінансова стійкість є ключовим показником життєздатності підприємства, вона визначає його здатність зберігати стабільний фінансовий стан, своєчасно виконувати фінансові зобов'язання та забезпечувати безперервність господарської діяльності. У кризових умовах, спричинених воєнними діями, фінансова стійкість є критично важливим чинником виживання та розвитку бізнесу. Вона впливає на довіру з боку інвесторів, кредиторів, постачальників і партнерів, що, у свою чергу, визначає можливості підприємства для подальшого функціонування. Одним із аспектів аналізу фінансової стійкості є оцінка рівня залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. В умовах війни цей фактор набуває особливого значення, оскільки:

- високий рівень позикового капіталу може спричинити фінансову нестабільність через зростання боргового навантаження;

- нестача фінансування обмежує можливості для закупівлі матеріалів, оплати праці та відновлення виробничих потужностей;

- використання державних програм підтримки та міжнародної допомоги може допомогти зменшити ризики фінансової нестабільності.

У сучасних умовах надзвичайно важливо використовувати всі можливі джерела фінансування – банківські кредити, державні гранти та міжнародну допомогу – для підтримки стабільної діяльності та подальшого розвитку підприємств. Оцінка доступу до фінансування є ключовим етапом у фінансовому управлінні підприємством, що передбачає аналіз можливостей залучення кредитів; дослідження доступних грантових програм та вимог до отримувачів фінансування; оцінку ефективності використання державної підтримки. Оцінка доступу до фінансування дозволяє підприємству визначити оптимальні джерела залучення коштів, мінімізувати фінансові ризики та розробити ефективну стратегію управління фінансовими ресурсами.

Наступним етапом в процесі управління його фінансовою діяльністю є оцінка операційної ефективності підприємства. Аналіз витрат, продуктивності праці, використання виробничих потужностей, ефективності операційної діяльності та бізнес-процесів, управ-

ління запасами дозволяє визначити рівень ефективності використання ресурсів, оцінити продуктивність бізнес-процесів і виявити можливості для їх удосконалення. Оптимізація витрат і підвищення ефективності використання ресурсів сприяють покращенню фінансового стану та забезпеченню стійкого розвитку.

Оцінка операційної ефективності дозволяє підприємству не лише виявити внутрішні резерви для зниження витрат, але й знайти можливості для підвищення ефективності використання ресурсів, поліпшення фінансового стану та забезпечення конкурентоспроможності. Використання сучасних аналітичних інструментів та підходів до оптимізації процесів сприяє ефективному управлінню підприємством, підвищенню його стійкості в умовах нестабільної економічної ситуації та формуванню стратегії сталого розвитку.

Висновки. Аналіз фінансового стану підприємств в умовах війни є дієвим інструментом управління фінансовою діяльністю. Він дає змогу оцінити рівень ризиків, визначити фінансові резерви та сформувати стратегію подальшого функціонування, що є критично важливим для виживання та адаптації підприємств до нових викликів. Перманентний аналіз фінансових показників дозволяє ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення, що

сприяють відновленню та стабільності діяльності підприємств.

З огляду на такі умови функціонування підприємств, як підвищену волатильність економічного середовища, знищення або пошкодження активів, обмежений доступ до зовнішнього фінансування, зміну попиту та пропозиції, високий рівень інфляції, девальвацію національної грошової одиниці аналіз фінансового стану у воєнний період має свої специфічні особливості. Окрім традиційних завдань аналізу фінансового стану, необхідно приділяти значну увагу оцінці ризиків та антикризовому плануванню, аналізу ліквідності та фінансової стійкості, доступу до фінансування та ефективності операційної діяльності. Проведення аналізу у даних напрямках дозволяє підприємству мінімізувати негативні наслідки кризових ситуацій, забезпечити платоспроможність, фінансову стійкість, визначити антикризові заходи та напрями подальшого розвитку. Систематичний моніторинг фінансового стану підприємств, діджиталізація процесів фінансового аналізу з урахуванням сучасних викликів забезпечують ефективність фінансової діяльності внаслідок об'єктивної оцінки, можливості фінансового планування та своєчасному впровадженню превентивних заходів. Це, своєю чергою, забезпечує довгострокову стійкість та розвиток підприємств в умовах нестабільного ринкового середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Яцух О. О., Захарова Н. Ю. Фінансовий стан підприємства та методика його оцінки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2018. Т. 29(68), № 3. С. 173–180.
2. Лісничук О., Шпаковська О. Аналіз фінансового стану як ефективний інструмент управління подальшим розвитком підприємства. *Економічний аналіз*. Тернопіль. 2019. Том 29. № 4. С. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.35774/econ2019.04.028> (дата звернення: 10.02.2025)
3. Проскуріна Н. М., Гнідкова А. В. Аналіз фінансового стану та фінансових результатів як інструмент оцінки ефективності діяльності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-74> (дата звернення: 10.02.2025)
4. Ситник Н. С., Смолінська С. Д., Ясіновська І. Ф. Фінанси підприємств: навчальний посібник / за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 402 с.
5. Поддєрьогін А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д., Булгакова С. О., Куліш А. П. Фінанси підприємств: підручник, 6. вид., пере-роб. та доп. Київ : КНЕУ, 2006. 552 с.
6. Нікольчук Ю., Лопатовська О. (2024). Особливості аналізу фінансового стану підприємств в умовах воєнного стану. *Modeling the development of the economic systems*, (4), 232–241. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-31> (дата звернення: 10.02.2025)
7. Марусяк Н. Л. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 172 с.
8. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.02.2025)

REFERENCES:

1. Yatsukh O. O., Zakharova N. Yu. (2018) Finansovyi stan pidpriemstva ta metodyka yoho otsinky [Financial condition of the enterprise and its assessment methodology]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Ekonomika i upravlinnia – Vernadsky Tavrichesky National University. Series: Economics and Management*, vol. 29 (68), no. 3, pp. 173-180.
2. Lisnichuk O., Shpakovska O. (2019) Analiz finansovoho stanu yak efektyvnyi instrument upravlinnia podalshym rozvytkom pidpriemstva [Analysis of the financial condition as an effective tool for managing the further development of the enterprise]. *Ekonomichnyi analiz – Economic analysis* Ternopil, vol. 29, no. 4, pp. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2019.04.028> (accessed February 10, 2025)
3. Proskurina N. M., Gnidkova A. V. (2022) Analiz finansovoho stanu ta finansovykh rezultativ yak instrument otsinky efektyvnosti diialnosti pidpriemstva [Analysis of financial condition and financial results as a tool for assessing the effectiveness of enterprise activities]. *Economy and Society – Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-74> (accessed February 10, 2025)
4. Sytnyk N. S., Smolinska S. D., Yasinovska I. F. (2020) Finansy pidpriemstv: pidruchnyk [Corporate Finance: Textbook], eds. Sytnyk N. S. Lviv: Ivan Franko LNU, 402 p. (in Ukrainian)
5. Podderiyogin A. M., Bilyk M. D., Buryak L. D., Bulgakova S. O., Kulish A. P. (2006) Finansy pidpriemstv: pidruchnyk [Corporate Finance: Textbook] Kyiv: KNEU, 552 p. (in Ukrainian)
6. Nikolchuk Yu., Lopatovska O. Osoblyvosti analizu finansovoho stanu pidpriemstv v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of analyzing the financial condition of enterprises under martial law]. *Modeling the development of the economic systems*, vol. 4, pp. 232–241. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-31> (accessed February 10, 2025)
7. Marusyak N. L. (2020) Finansovyi analiz: navch. posibnyk [Financial analysis: textbook]. Chernivtsi: Yu. Fedkovych Chernivtsi National University, 172 p. (in Ukrainian)
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed February 10, 2025)